

Les eines de treball col·laboratiu de Moodle

Joan Queralt Gil
jqueralt@xtec.net

Resum

Moodle és un entorn virtual d'ensenyament i aprenentatge de codi lliure que està tenint una gran acceptació entre el professorat per la seva facilitat d'instal·lació, senzillesa en la creació de cursos i manteniment. Algunes activitats de Moodle s'adrecen al treball individual de cada estudiant, com ara les tasques, les lliçons o els qüestionaris, però n'hi ha d'altres pensades pel treball en grup i per l'aprenentatge col·laboratiu. Ens referim als fòrums de discussió, als xats, als wikis i als glossaris.

Aquestes activitats afavoreixen la comunicació i el diàleg i permeten la interacció entre els participants de tal manera que afavoreixen la creació d'una comunitat virtual amb llaços tan forts, o a vegades més i tot, que la comunitat que es pugui establir en una situació presencial. En aquestes situacions el professorat pren un paper radicalment diferent al que assumeix en una classe presencial perquè no ha de transmetre continguts sinó que ha de guiar el treball dels grups d'estudiants tot facilitant-los les eines i orientant-los cap a la consecució dels objectius a assolir. Els estudiants, al seu torn, també canvien el seu rol moltes vegades passiu en situacions presencials, per un paper actiu en què han de prendre les regnes del seu aprenentatge. Ambdós canvis no són fàcils d'assumir perquè ningú, ni professorat ni estudiants, no hi està acostumat ja que el nostre sistema educatiu prima la transmissió de continguts abans que el diàleg constructiu.

En aquest article estudiarem, a partir de l'experiència recollida en un curs de formació de formadors, els pros i contres de cadascuna d'aquestes activitats per tal replantejar els continguts d'aquest i d'altres cursos semblants en properes edicions.

Introducció

Durant el trimestre d'hivern de 2006 l'autor ha realitzat un curs de formació de formadors sobre l'eLearning amb Moodle. Un curs bastant complet on es veia des de la instal·lació del programari al servidor fins a la creació dels recursos i les activitats d'un curs. Era un curs de Moodle fet amb Moodle, és a dir, un curs telemàtic on els participants entraven en un entorn Moodle i allà hi trobaven tot allò que necessitaven, des de les tasques setmanals fins als recursos interns i d'altres webs, passant per tota mena d'activitats didàctiques. Així el professorat que hi participava aprofitava l'oportunitat per posar-se en la pell de l'estudiant i sentir i fer el mateix que sentiran i faran els seus en el moment en què els presenti un curs que hagi elaborat.

A continuació exposarem algunes idees que hem recollit tot observant el desenvolupament del curs, les opinions dels propis participants i les diferents interaccions que s'hi han donat. Per això

voldríem agrair la gran implicació d'aquest grup de professors perquè sense l'incentiu de la seva participació constant el curs no hagués estat ni de bon tros tan interessant com ha estat. Començarem descrivint cada una de les activitats col·laboratives que ara per ara ens ofereix Moodle per passar a continuació a analitzar-ne el funcionament i acabar amb les conclusions que n'hem extret per cada cas.

Els fòrums

En Martin Dougiamas, el creador de Moodle, és un ferm defensor del **constructivisme social**¹. Està convençut que l'aprenent construeix el coneixement sobre la base de la posada en comú de les seves idees amb les d'altres persones amb qui les contrasta i, a través de la participació en el diàleg, arriba a aprendre.

Per això quan va dissenyar Moodle la primera i principal activitat que hi va incloure van ser els fòrums de discussió. Sorpren com n'és de fàcil pel professorat crear aquest tipus d'activitat que darrera té una gran complexitat tècnica. I aquesta facilitat permet donar als fòrums molts més usos dels que es podien preveure en un principi.

Un fòrum serveix, bàsicament, per compartir opinions. Quan algú inicia un tema les seves idees queden exposades a la resta de participants, els quals poden respondre'l. Els següents visitants tenen aleshores l'opció de contestar a la primera intervenció o bé de continuar el debat responnent a respostes anteriors. D'aquesta manera un debat pot articular-se en diferents "fils" de conversa.

La clau del bon funcionament dels fòrums rau, no tant en l'habilitat tecnològica dels participants per seguir un fil, com en les seves habilitats socials de saber escoltar les opinions dels altres i fer l'esforç de comprendre el seu punt de vista.

Es poden donar molts usos als fòrums, com ara fer les **presentacions personals** dels participants a l'inici del curs. És un fòrum amb poques respostes, només les persones conegudes solen respondre's, però és un bon punt de partida per començar a crear un sentiment de comunitat. Un fòrum de **dubtes general** del curs també és un excel·lent lloc de trobada perquè és llegit per tothom així que entra al curs (recordem que Moodle ofereix la possibilitat de destacar els missatges no llegits). La seva durada s'estén al llarg de tot el curs i s'hi plantegen dubtes tant de funcionament com crides de socors d'algun participant perdut.

Es poden plantejar, per focalitzar les discussions, fòrums de **dubtes específics** per a cada tema que es tracta. El professorat té la possibilitat de canviar de lloc un missatge lliurat on "no toca" tot desplaçant-lo de fil o movent-lo a un altre fòrum. En aquests fòrums ha resultat molt útil la possibilitat d'adjuntar fitxers als missatges perquè a vegades una imatge del que cal obtenir és més aclaridora que mil paraules. I si la imatge és, per exemple, una animació en Flash² que mostra

¹ <http://docs.moodle.org/en/Philosophy>

² Una excel·lent eina per fer demostracions en Flash és Wink a www.debugmode.com/wink/

un seguit de passes a fer, l'èxit està assegurat.

El fòrum de **novetats del curs**, una mena de tauler d'anuncis que Moodle insereix per defecte així que es crea un curs sembla que hauria de ser el menys participatiu perquè està pensat per ser el lloc on el professorat deixa els seus missatges al grup. Doncs tot i això ens hem trobat que els missatges eren contestats per molts participants donant lloc a llargs i interessants fils de discussió al votant dels temes dels anuncis.

Ja es pot veure que els avantatges dels fòrums són molts i que una mateixa activitat, un mateix recurs tècnic, es pot utilitzar de moltes maneres diferents però sempre amb excel·lents resultats. L'inconvenient, però, també existeix i en aquest cas ha vingut per part del professor. Preguntats els estudiants a final de curs pel seu grau de satisfacció sobre la participació del grup algun ha dit, i hem de reconèixer que amb raó, que si el professor no hagués estat tan ràpid en contestar possiblement s'haurien propiciat les respostes als dubtes i suggeriments per part dels altres estudiants.

Per obtenir el màxim profit del treball amb fòrums cal que el professorat també trobi el seu propi ritme i paper en aquestes discussions. És important trobar el punt d'equilibri entre donar una resposta ràpida a allò que demanen els estudiants per tal de continuar amb el seu treball, però que impedeix l'ajuda que es pot donar entre iguals, i el fet de retardar la resposta a l'espera que sorgeixi aquesta resposta, amb el perill que no es produeixi i aleshores l'estudiant se senti abandonat.

Els xats

Un xat és una conversa que es manté per escrit i de la que queda la transcripció. A diferència del fòrum, on es poden deixar les opinions en qualsevol moment mentre romangui obert, el xat és una activitat síncrona, és a dir, exigeix que els participants estiguin tots connectats en el mateix moment. Això té avantatges, la immediatesa en la comunicació, i inconvenients, sobretot quan els estudiants són adults perquè costa de trobar el moment que vagi bé a la majoria de participants (a tothom és impossible). Cal doncs que el professorat que està preparant un curs amb Moodle valori l'oportunitat d'incloure aquest tipus d'activitat i si vol assignar-li uns criteris de participació, de moderació o fins i tot una qualificació.

Un xat pot ser una excel·lent oportunitat de treballar en grup si, per exemple, es preparen prèviament les preguntes que es faran a una persona d'anomenada que convidem expressament al curs. Les possibilitats que brinda tal activitat són moltes i variades i el fet que, un cop realitzat el xat, podem tenir un registre escrit de tot allò que s'ha dit pot ajudar molt a millorar-les.

Hi ha persones que no són gens partidàries dels xats perquè addueixen que són desorganitzats, que ocupen una gran quantitat de temps pel poc rendiment se'n treu i que prima la voluntat

comunicativa abans que la fluïdesa del diàleg o, fins i tot, l'ortografia (un punt gens menyspreable en l'aprenentatge de la llengua). Però precisament aquí rau la seva eficàcia: un xat té com a objectiu propiciar la conversa informal, i en aquestes circumstàncies, els arguments esgrimits més amunt no són cap obstacle si l'objectiu que ens marquem és propiciar la comunicació. Així que per minimitzar aquests possibles inconvenients vàrem fer un parell de xats estrictament moderats pel professor. Això implica que quan una persona entra en el xat no saluda els companys (primera font de distorsió en un xat) sinó que si vol parlar ha de demanar paraula enviant un caràcter (el signe ?, per exemple) i només intervindrà quan el moderador li doni la paraula.

Deixant de banda els problemes tècnics amb el servidor que impediren que tothom entrés al xat, la valoració dels participants va ser positiva. Les intervencions quedaren un xic encarcerades però en conjunt el debat fou fluid i ordenat. Les idees reflectides, per força curtes i condensades, donaren peu a ser contestades per la resta dels participants en les mateixes condicions.

Els inconvenients que van destacar els participants eren, principalment, la dificultat de trobar un moment de trobada, tothom té horaris molt diferents. Pel que fa a l'activitat en sí no hi hagué res a destacar sinó que remarcaren que el fet de ser un xat moderat i sobre un tema proposat pel professor treia espontaneïtat a la conversa. Probablement és cert, però tampoc era una activitat de "parlar per parlar", com es pot fer en altres xats informals, sinó que tenia un objectiu pedagògic a assolir i aquestes condicions n'afavoriren l'assoliment.

Els wikis

Un wiki és un tipus de pàgina web que s'edita molt fàcilment. Per modificar els continguts d'una pàgina web normal cal editar-la en local amb un programa editor d'html i, en acabat, pujar-la per FTP al servidor. En canvi per canviar una pàgina de tipus wiki només cal accedir-hi des del navegador, fer clic sobre *edita*, canviar allò que vulguem, previsualitzar el resultat i, si ens agrada, desar-lo al servidor. Amb aquests pocs passos els canvis fets queden fixats i a disposició de tothom que visiti la web. Ràpid, oi? és el significat del mot wiki en hawaià.

És molt senzill d'editar un wiki perquè disposem de l'editor html que ens ofereix Moodle i la creació de pàgines noves dins del wiki és automàtica: només cal escriure el NomDeLaPàgina en tipografia *tipus camell* per tenir una pàgina nova anomenada NomDeLaPàgina.

Per a què pot servir una pàgina web d'aquest tipus en un curs de Moodle? Per a moltes coses: cada estudiant pot tenir la seva pàgina amb informació personal i canviar-hi el contingut quan vulgui. O pot servir per fer treballs en grup: un estudiant comença el treball i els altres hi afegixen o canvien coses (no patiu si esborren coses, es pot recuperar qualsevol pàgina antiga que s'hagi modificat). O pot usar-se d'esborrany personal on cada estudiant va rebent comentaris i orientacions del professorat mentre desenvolupa un treball, fet que li permet anar fent canvis. Ja

veiem que les possibilitats són moltes.

Al curs de què estem parlant hem utilitzat un nou mòdul de wiki, anomenat **dfwiki**, que està en desenvolupament per programadors de la UPC³. El dfwiki ofereix moltes més possibilitats d'edició, gestió i exportació que el wiki "de sèrie" de Moodle. Durant el curs n'hem fet dos de dfwikis. Un va servir per a què cada participant anotés l'adreça del lloc web que estava creant i així facilitar-la als companys. L'altre va servir per parlar de llibres. La tasca consistia en què cada participant explicava quin era el llibre de la seva vida, el que més l'havia marcat. Hi havia un full d'índex amb enllaços a la pàgina de cada llibre, de manera que qualsevol persona no solament contribuïa amb la referència al seu sinó que també podia llegir, i comentar si volia, els llibres dels altres.

En ambdós casos no es va saber explotar al màxim les possibilitats de treball en grup que permet un wiki. Molt ens temem que els participants no van arribar a llegir totes les referències bibliogràfiques, i encara menys a comentar-les, ni a visitar tots els llocs dels companys. Les causes principals són dues: la manca de temps i la manca de costum en fer aquest tipus de treballs en grup. Potser una bona explicació prèvia del que és un wiki, quin treball implica, que la nostra part serà només un granet de sorra i que ens el poden canviar en qualsevol moment podria haver contribuït a una més gran participació.

Vulguem o no hem rebut una educació molt individualista, els nostres treballs actuals són individuals i, en general, la nostra societat premia l'individu per sobre el conjunt. Aquesta filosofia està tan arrelada que ens costa molt treballar coordinadament i contribuir al conjunt amb la nostra part de forma desinteressada i només pensant en assolir els objectius com a grup. En altres països, especialment als anglosaxons, hi ha una consciència més gran d'equip de treball i potser és més fàcil desenvolupar una sèrie de tasques en grup, però per a nosaltres és difícil.

Els wikis són l'*assignatura pendent* de l'autor, a qui agradaria dedicar més temps a pensar i plantejar activitats formatives motivadores basades en aquest model. Partiria de la base d'aquesta falta d'hàbit del treball en grup i plantejaria tota una sèrie de situacions i tasques que afavoririen, poc a poc, una presa de consciència sobre els beneficis d'aquest tipus de treball i una reflexió en els avenços en l'aprenentatge que representen. Potser al final s'aconseguirien autèntics treballs en grup.

Els glossaris

Un glossari, per definició, és una col·lecció d'explicacions de les paraules d'una obra. I aquest és el sentit original d'aquesta activitat a Moodle, un glossari de termes emprats en un lloc web o en un curs.

Per millorar-ne l'organització cada *terme* pot pertànyer a una categoria de termes, pot estar

3 http://www.campusvirtual.ulpgc.es/moodlemoot05/presentaciones/Marc_Alier.pdf

identificat per una paraula clau, pot contenir un fitxer adjunt que, si és d'imatges, es mostrarà sota el text i pot quedar enllaçat automàticament de forma que cada cop que usem aquell terme en qualsevol punt del curs l'usuari podrà clicar a sobre i anar al glossari a veure'n l'explicació.

Però l'eina glossari és tan potent que el seu ús pot ser ampliat. Podem usar-lo per recollir qualsevol altre conjunt de conceptes de manera que ens quedi una mena de fitxer organitzat. I el contingut de les "fitxes" o termes pot ser del que nosaltres vulguem: fitxes d'espècies de bolets, de tipus de plàstics, d'elements químics, etc. Fins i tot alguns usuaris utilitzen el glossari com a organitzador de documents electrònics adjunts als termes, on només hi reflecteixen el resum. L'avantatge del glossari és que, al final, les fitxes es podran organitzar de moltes maneres: per autor (els estudiants poden participar en l'escriptura, per data, per ordre alfabètic, per categoria, etc.)

La construcció d'un glossari pot ser una activitat col·lectiva molt interessant en un curs. El professorat marca l'objectiu del glossari i cada participant aportarà una part del conjunt de manera que al final, podrem tenir un glossari col·laboratiu útil per altres ocasions perquè es pot imprimir o, el que és encara més interessant, exportar a altres cursos o llocs web corrent amb Moodle.

Per veure'n les possibilitats vam organitzar un glossari de receptes de cuina: cada participant n'havia d'escriure una i, si en trobava, adjuntar-hi una imatge. Tot i que el resultat va ser espectacular, un gruixut glossari de receptes classificades per categories (primers, segons i postres), el més interessant va ser el procés de discussió que hi hagué al voltant de la creació de les receptes al fòrum de dubtes. Hi queden reflectits tant els dubtes com les solucions que van trobar els propis participants en experimentar amb el programari. Quan es tancà l'activitat en vam fer una exportació de manera que quedà a disposició dels autors i autores per a ser descarregat i restaurat al seu propi lloc.

Probablement el glossari funcionà millor que no pas els wikis perquè cada participant tenia una tasca individual molt concreta que s'inseria en un conjunt. Era un treball col·laboratiu fet a base de peces individuals. Pel contrari, en un wiki costa molt més "atrevir-se" a reescriure el que una altra persona ha fet primer. Les preguntes d'un participant poden ser moltes: I si no li senta bé al primer autor que li canviï el que ha posat? I si quan ho deixo el resultat té una qualitat inferior que al principi? La resposta ja la va donar algú: *qui no li agradi que li canviïn un text que no entri en un wiki*. Per això reprenem aquí la idea exposada més amunt de donar el màxim d'informació prèvia com a forma de potenciar el treball amb wikis: com més en sabem menys ens sorprendrem.

Conclusió

Moodle és una eina en constant evolució. S'anuncia que molt aviat apareixerà la versió 1.6 que incorporarà, entre altres novetats, les *bases de dades*, una eina de treball col·laboratiu a l'estil dels

glossaris, i els *blogs* o *bitàcoles* personals on els participants podran reflectir els seus pensament o treballs, compartir-los amb la resta de participants i acceptar-ne els comentaris. També es parla que incorporarà un *portafoli* on desar els treballs més reeixits.

Però poc importen els avenços tecnològics, que només són qüestió de temps de programació, si no canviem la manera d'ensenyar. Primer, i com a mestres, ens hem de plantejar la pregunta: És important ensenyar a treballar de forma col·laborativa? Perquè potser no ho és tant d'important segons a qui ens adrecem o sota quina circumstància estiguem (pensem en un curs de preparació d'oposicions, per exemple).

Però suposem que ens hem respost que sí, que és important que els nostres estudiants s'integrin en un grup de treball amb un objectiu comú. Aleshores hem de buscar les vies per a ensenyar a fer-ho i facilitar que el procés sigui el més planer possible. Si utilitzem Moodle podem estar segurs que tindrem les eines més potents a només un clic de ratolí, només caldrà saber-les emprar adequadament.

Barcelona, 10 de juny de 2006